

Sochařsko-architektonické utváření II

Rudolf Steiner

Dornach, 4. ledna 1915

Chtěl bych dnes vyjít z malé úvahy o kotelně patřící k naší stavbě a několika slovy přiblížit její architektonický princip. Chcete-li studovat motivaci architektonických tvarů této kotelny, musíte vzít v úvahu, že tato budova je částí přiřazenou k celé stavbě, že tedy patří ke stavbě. To, co jsem vyslovil, tedy že je to něco, co patří ke stavbě, musí být vyjádřeno již v umělecké myšlence stavby, má-li být tato myšlenka správná. Nesmí to být abstrakce, nýbrž musí být vyjádřena uměleckou formou.

Nyní se bude jednat o to, abychom se podívali na otázku, jak je tomu vůbec s těmito uměleckými formami, patřícími k sobě. Odpovědi na tuto otázku se nejvíc přiblížíme, podíváme-li se na onu velkou uměleckou tvořivou činnost, kterou lidé bohužel berou na zřetel méně, než by si zasloužila, onu velkou tvořivě- -uměleckou činnost, kterou nalézáme, jsme-li schopni duchovně nahlížet na přírodu a na přírodní tvoření nahlížet jako na něco, co vychází z ducha. Protože se takové nahlížení jeví ještě jako poměrně nejjednodušší, chtěl bych vaši pozornost nasměrovat k formám, jež se projevují v soustavě kostí. Formy všech ostatních článků organických bytostí lze studovat ještě obtížněji než například lidskou soustavu kostí.

Nuže, víte, že mým úsilím již po několik desítek let bylo dosáhnout ve světě jistého porozumění pro významnou věc, kterou způsobily velké Goethovy anatomicko-fyziologické objevy a která byla, abych tak řekl, druhým velkým dílem v tomto oboru. Prvním se dnes zabývat nebudu a poukážu jen na to druhé. Tento druhý významný objev vděčí za svůj vznik tomu, co by se ve vnějším materialistickém světě mohlo nazývat spojením náhody s geniální lidskou povahou. Goethe sám vypráví, že jednou při procházce po židovském hřbitově v Benátkách našel skopovou, respektive ovčí lebku, jejíž jednotlivé kostní části se rozpadly podle svých švů. A když lebku zvedl a studoval ji co do tvarů kostí, svítla mu myšlenka: Když se tak dívám na tyto kosti lebky, čím vlastně jsou? Jsou přetvořenými kostmi páteřních obratlů.

Víte, že páteř, v níž má člověk uzavřen nervový provazec míchy, se skládá z prstenců položených na sebe, z prstenců určitého tvaru, opatřených výběžky. A představíme-li si, že se takový prstenec rozšíří, že se zvětší otvor, jímž prochází mícha - jsou to totiž na sobě položené prstence - a kost se náležitě ztenčí a rozprostře, jako by byla pružná (rozprostře se nejen v horizontálním, ale i v jiných směrech), pak z těchto prstencových kostí vznikne tvar, který není ničím jiným než tvarem kosti, tvořícím naši lebeční klenbu. Naše lebeční kosti jsou tedy přetvořenými kostmi páteřních obratlů.

Stojíme-li na půdě duchovní vědy, můžeme tento Goethův objev ještě dále rozvinout; dnes ho lze sdělit v mnohem rozvinutější formě - v té podobě, že všechny kosti, které člověk na sobě vůbec nese, jsou přetvořením, metamorfózou jedné jediné formy. Lidé si toho nevšimnou jen z toho důvodu, že mají velmi primitivní názory na to, co touto přeměnou, přetvořením může

vzniknout. Podíváte-li se, řekněme, na kost pažní, tedy na onu rourovitou kost paže - víte, jak taková kost vypadá - pak vám nebude jen tak beze všeho připadat podobná kosti, kterou máme na hlavě. To je však dáno jen tím, že člověk dostatečně nepokročil v promýšlení myšlenky přetváření.

Nejprve člověka napadne, že tuto rourovitou kost je třeba nafouknout, a jakmile bude nafouknutá a bude mít uvnitř dutinu, musí získat formu kosti hlavy. Tak tomu ale není; tuto rourovitou kost bychom museli nejprve obrátit, abychom pak poznali její podobnost s kostí lebky, jakmile ji převrátíme naruby jako rukavici, kterou obrátíme vnitřkem ven. Ovšem, není-liž pravda, člověk je zvyklý, že když obrátí rukavici, vypadá to, co dostane, podobně jako to, co měl předtím; rukavice je však mrtvá věc a u něčeho živého tomu tak není. Například kdyby rukavice byla něco živého, nastalo by obrácením toto: Nastaly by například jisté změny, palec a malíček by se velmi prodloužily, prostředníček by se velmi zkrátil atd., dlaň by se smrštila atd. Potom by obrácením a rozdílnou pružností látky nastaly zcela rozdílné změny, zkrátka ta rukavice by v důsledku obrácení měla zcela jiný tvar, i když by to pořád ještě byla rukavice. Tak si musíte představovat převrácení například rourovité kosti pažní, z níž by pak vznikla kost hlavy.

Musíte si tedy představit, že když moudré božské mocnosti v kosmu uvedly do chodu přetvářející síly nutné k tvorbě lebky, vlastnily větší moudrost, než má dnes pyšný člověk. Na tom se právě zakládá vnitřní jednota všeho přírodního, že v podstatě všechny, i ty vzájemně si zcela nepodobné útvary, jsou přeměnami jedné prazákladní formy. Neexistuje nic, má-li to mít možnost života, co by nevzniklo tímto způsobem, tedy přeměnou jedné základní formy. Při této přeměně pak vzniká také ještě něco jiného. Jisté části základní formy se na úkor jiných zvětšují, jiné se zmenšují, zvětšují se jednotlivé články a ne v téže míře se jiné články zase zvětšují.

Tím vznikají nepodobnosti, které však jsou přesto jen přeformováním jedné základní formy.

Nuže, vezměte si nyní základní formu, která se vám ukáže, podíváte-li se na celou naši stavbu. To, co vám chci říci, mohu jen v nástinu shrnout a naznačit jen jedno z hledisek, která připadají v úvahu.

Goetheanum a kotelna jako hlavní a vedlejší stavba.

Věnujete-li pozornost naší stavbě, zjistíte, že to je stavba s dvojitou kupolí, takže kupole jsou posazené na válcovitém základu.

Je to tedy stavba s dvojitou kupolí. Tím podstatným je, že tu je dvojitá kupole; vyjadřuje to, co je na celé věci živé. Kdyby tu byla jen jedna jediná kupole, byla by podstata naší stavby mrtvá. Živoucnost naší stavby se vyjadřuje tím, že jedna kupole má v druhé jaksi svůj vědomý zrcadlový obraz, že se v sobě obě kupole navzájem zrcadlí, podobně jako se to, co je z lidí přítomné ve

vnějším světě, zrcadlí prostřednictvím lidských orgánů. Základní myšlenku dvojité koule musíme konstatovat u všeho, co je niterně, organicky spojeno s naší stavbou; neboť to, co by v nějaké, byť jakkoli skryté formě neneslo tvar dvojité kupole, by nevyjadřovalo podstatu naší architektonické myšlenky. Proto musí být myšlenka dvojité kupole přítomná i u této vedlejší stavby.

Vezměme si tedy onu dvojitou kupoli s jejími přístavbami. Máme zde nejprve to, na význam čehož jsme již nejednou poukazovali: proniknutí obou kupolových motivů, které v jistém ohledu představují v architektuře něco nového, vzniklo, jak víte, za inženýrské pomoci pana Englerta. Toto proniknutí obou kupolí má u hlavní stavby zvláštní význam proto, že vyjadřuje niternou sounáležitost toho, co se tu má vzájemně zrcadlit. Myšlenku zrcadlení vyslovují prozatím abstraktně. V proniknutí obou kupolových motivů spočívá nesmírná rozmanitost, spočívá v něm nesmírně mnoho. Jen díky realizaci tohoto proniknutí motivů dvojité kupole nastane v dalším uměleckém stadiu naší stavby to, co v ní bude vyjádřeno jako odraz našich duchovně-vědeckých myšlenek. Čili u hlavní stavby máme toto proniknutí. A když toto proniknutí zase, aby tak řekl, zrušíme, motivy kupolí dáme od sebe, budeme se blížit spíše ahrimanskému principu. Kdybychom je [naopak] ještě více přiblížili nebo úplně natlačili do sebe, kdybychom je vybudovali tak, že bychom jednu postavili do druhé, přiblížili bychom se ve stavbě luciferskému principu.

Jde ovšem o to, aby ahrimanský princip byl z této [hlavní] stavby vyčleněn. U vedlejší stavby [kotelny] jde o to, aby kupole byly odtlačené od sebe; neboť myšlenka kupolí je podstatná i zde, u této vedlejší stavby.

Máme zde tedy přizpůsobení tomu, co se má odehrávat uvnitř, a toto přizpůsobení vzniklo metamorfózou z naší hlavní stavby. Tak jako může kost páteřního obratle vzejít z téže základní formy jako kost lidské lebky a my si můžeme představit, že jedna vzešla z druhé, je tomu podobně i s hlavní a s vedlejší stavbou, u nichž si můžeme představit, že proměnou vzniká jedna z druhé. Tvarová myšlenka, promění-li se, ožije-li, je taková, že může z jedné formy přejít v druhou.

Musíme se skutečně stát učedníky tvůrčích hierarchií, které tvořily skrze metamorfózu, a musíme se naučit, jak tvořivý princip hierarchií používat stejným způsobem.

Nyní si však představte, že tu musí být síla, která to, co se zde na boku [severní portál hlavní stavby] objevuje jako málo významná boční část, zvětší [komín]. Budete-li mít malý elastický vak a budete chtít, aby se zvětšil, musíte prostě zevnitř tlačít na různé strany, aby se mohl zvětšit; musí tu tedy být síla, která to, co je malé, zvětší a rozvine. Kdyby zde tedy mělo být skutečně

nafouknuto takové boční křídlo, pak by ho musela nafouknout síla, která ho zde [viz nákres vlevo] zevnitř pronikne.

Co to však může být za síly, které tu uvnitř jsou? Tyto síly můžete studovat ve tvarech architrávů. Představte si síly spočívající v architrávech, jak přeskočí do poboční stavby a toto zde vtlačí, a dostanete tento tvar [komínu a zadní stěny], Musíme se tedy pokusit vklouznout svými myšlenkami uměleckého utváření do těchto tvarů architrávů, obsáhnout je, rozšířit, a musíme si představit, že tím, že tu vklouzneme dovnitř, rozšíříme to, co v tom je malé. Pak vznikne tento tvar [komín a zadní stěna], V jednotném tvoření nemůžeme žít jinak než tak, že se pokusíme ve věci utkvívát.

Také v tomto vklouznutí do věci a utkvívání v nich spočívá napodobení tvořivých sil přírody samotné a jedině tím lze překonat opuštěnost moderní industriální kultury Bohem. Běžný komín si prostě nemůžete představit jako produkt přírodního tvoření. Takový komín vzniká popřením božsky-duchovních sil přírody. V přírodě stěží existuje něco, co bychom mohli přirovnat k běžnému komínu, nanejvýš snad onu značně ohavnou rostlinu chřestu. Ale to je svým způsobem výjimka. To, co roste v souladu se silami existujícími v zemi, se nikdy nemůže natahovat jako komín nahoru, nýbrž chcete-li studovat síly působící vzhůru, můžete to, co odpovídá silám skrytým v zemi, nejlépe studovat u stromu, který také nevyhání jen kmen svisle do výšky, ale musí se ve větvích rozkládat směrem k periférii. Samozřejmě nemůže jít o to, abychom to na modelu napodobovali, nýbrž musíme se pohroužit do sil, které vyzařují ze země a které pouze překonávají svislý směr kmene stromu, spějí do šíře a ženou do větví. V tom také [u komínu] spočívá oprávněnost onoho směřování ven do prostoru, do kosmu, onoho takřkájící větvovitého směřování ven.

Mohl jsem zde uvést jen ty nejvýznamnější zásady, i když na této architektonické formě bych vám mohl tyto zásady zdůvodňovat až do nejmenšího detailu, na každé jednotlivé ploše; to by však trvalo příliš dlouho.

Podstatné ovšem je, že takový tvar je úplný tehdy, naplní-li svůj smysl. Když se na tento tvar nyní podíváte, [uvidíte,] že není úplný. Úplný bude teprve tehdy, až se v něm jednou skutečně bude topit a bude tu také vycházet dým; ten k tomu patří, skutečně k tomu patří a je zamýšlen jako součást tohoto architektonického tvaru. Až se jednou jasnozřivě podíváme na stoupání dýmu komínem a na jeho vycházení z komína, budeme brát v úvahu i to duchovní ve stoupajícím dýmu, protože dokážeme-li se na něj podívat skutečně jasnozřivě, budeme vědět, že v tom, co je fyzické, je obsaženo také něco duchovního. Neboť jako máte vy fyzické, éterné a astrální tělo, má i dým přinejmenším éternou část. Tato éterná část se však ubírá jinými cestami než část fyzická: fyzická část půjde nahoru, éterné části se však skutečně chopí tyto větve, které směřují ven. Jednou uvidíme vystupování fyzické části dýmu a odstupování jeho éterných částí. Tím se ovšem pozvolna - jestliže to tvarově vyjádříme - vyhoví zásadě všeho umění, totiž ztvárnit vnitřní ve vnějším, učinit vnitřní skutečně principem vnějšího.

Jak říkám, musel bych vám toho říci velmi mnoho, kdybych se chtěl podrobněji věnovat jednotlivostem (které by byly možná dokonce mnohem zajímavější), jež jsou základem této architektonické formy. A k tomu zajímavému patří, že to, co mělo být vyjádřeno, mohlo být jako stavba provedeno z materiálu tak moderního, jakým je beton. Tím se totiž naskýtá možnost jít dál a dál v utváření tohoto materiálu a postupně v tomto stylu utvářet právě stavby, které slouží moderní ahrimanské kultuře. Právě to je však nutné. Není třeba, abych se dále věnoval jednotlivostem, protože mi více záleží na tom, abych vám ukázal princip této

stavby a toho, co s ní souvisí. Tento princip lze v mnoha ohledech obměňovat. Lze například pozměnit kupoli, takže vůbec nebude podobná kupoli, budeme-li na ni nahlížet pouze geometricko-matematicky a nebudeme-li na ni nahlížet organicky atd. Dnes jsem však chtěl mluvit o tomto principu: o principu vnitřního přetváření a přeměny, o principu života v přeměňování a v tvoření. To jsem chtěl uvést, abych vám ukázal, nakolik se pravá umělecká tvorba, souvisí-li s našimi duchovně-vědeckými myšlenkami, musí vzdálit od jakéhokoli symbolického výkladu, neboť symbolický výklad je něčím vnějškovým. Podstatné však je, abyste to, co se zde poskytuje, vnitřně uchopili a šli s tím celou svou duší.

Až bude naše stavba jednou hotová, nechtěli bychom neustále poslouchat otázku: Co znamená toto a co znamená tohleto? - abychom se pak museli dívat, jak jsou lidé rádi, že, jak se domnívají, zjistili význam toho či onoho. Co se týče takovýchto výkladů, leckterou postranní cestou theosofie jsme se právě u všelijakých básnických a literárních výtvorů dostali do kuriózní situace. Tak byla například dramata vykládána způsobem, že u jedné postavy se řeklo, že znamená manas, u druhé, že znamená buddhi, u třetí, že znamená atma, atd. Takto ovšem můžeme vyložit všechno, pokud chceme. O takové výklady však nejde; jde o to, abychom ve věcech žili, abychom šli s onou tvořivostí, která jako výron vyšších hierarchií proniká a utváří celý náš svět. Jenom proto, že je obtížnější než symbolické nebo alegorické vykládání, se jí přece nemůžeme vyhýbat, vede totiž do duchovního světa a je tím nejsilnějším popudem k tomu, abychom skutečně dospěli k imaginaci, inspiraci a intuici.

K impulzům proměny současnosti patří právě nutnost stále pokročilejšího porozumění pro posun lidské duše do oblastí, otevírajících se imaginativnímu, inspirovanému a intuitivnímu poznání. Neboť ve sférách, otevírajících se tomuto poznání, spočívá to, co teprve činí náš svět jedním celkem, co nás pozvedá nad pouhou máj a uvádí nás do pravé reality.

Je třeba stále znovu zdůrazňovat, že to, k čemu směřujeme jako k novému poznání ducha, nemůže spočívat v „ohřívání“ výsledků někdejšího jasnozření. Jistě, mnoho lidí touží po ohřívání někdejšího jasnozření, avšak doba někdejšího jasnozření je pryč a u jednotlivých lidí se mohou vyskytnout jen jeho atavistické dozvuky. Avšak stupně lidského bytí, které musíme zdolat, se nám při ohřívání starého jasnozření neotevrou. Pokusme se ještě jednou se podívat na to, co musí být základem tohoto nového jasnozření. Často jsme poukazovali na principiální hledisko této věci; dnes se však pokusme poukázat na tuto věc ještě z jiné stránky.

Vyjděme opět z toho, co všichni známe, z toho, že člověk během denního bdění žije svým Já a astrálním tělem ve svém éterném a fyzickém těle. V posledních dnech jsem však již zdůrazňoval, že lidské bdění, od probuzení do usnutí, není úplným bděním, že v člověku mnohem spíš stále ještě něco spí. A to, co pociťujeme jako vůli, je bdělé skutečně jen zčásti. Naše myšlenky jsou bdělé od probuzení do usnutí, avšak chtění je něco, co uskutečňujeme zcela snově. Proto také byla ta spousta přemýšlení o svobodě vůle a o svobodě vůbec marná, protože lidé nebrali v úvahu, že to, co vědí o vůli za bdělého denního života, je vlastně jen sněním o volných impulzech. Když chcete a něco si o tom představujete, pak ovšem bdíte. Jak ale chtění vzniká a přechází v jednání, o tom člověk v bdělém denním životě jen sní.

Zvednete-li kousek křídly a toto zvednutí křídly si představíte, tak si ho ovšem představit můžete. Ale o tom, jak Já a astrální tělo plynou do ruky, jak se v ní rozprostírá vůle, nevíte za pouhého denního vědomí bez jasnozření o nic víc, než víte o snu, když se vám zdá. O vlastní vůli můžeme za obvyklého bdělého denního života jen snít a u většiny věcí dokonce ani nesníme, ale pouze spíme. Neboť jak si sousto naberete na vidličku, to si dovedete zřetelně

představit, jak to sousto rozkousáte, si také do určité míry dovedete představit, že ale sousto polykáte, o tom ani nesníte. To je pro vás většinou zcela nevědomé, jako jsou pro vás nevědomé vaše myšlenky, když spíte. Velká část právě volní činnosti za bdění se tak uskutečňuje v bdělém spánku.

Kdybychom nespali právě s ohledem na svou žádostivost' a s touto žádostí spojené citové impulzy, vyvíjeli bychom zprvu podivnou činnost. Konání, které provádíme, bychom sledovali až do svého těla a se vším, co provádíme jako volní impulzy, bychom sledovali své nitro, svou krev, až do nitra veškerých krevních drah. To znamená, že kdybyste mohli sledovat zvednutí kousku křídý s ohledem na příslušný volní impuls, pak byste až do nitra veškerých krevních drah mohli sledovat, co se odehrává ve vaší ruce; zevnitř byste pozorovali činnost krve a s ní spojené pocity; například byste zevnitř pozorovali tíži kousku křídý a podobné a na základě toho byste si povšimli, že sledujete své nervové dráhy a v nich se nacházející éterné fluidum. Vnitřně byste se prožívali vzhledem k činnosti krve a nervů. Byl by to vnitřní požitek z činnosti vlastní krve a nervů. Tohoto vnitřního požitku z činnosti vlastní krve a nervů však musíme být ve svém pozemském životě zproštěni, jinak bychom se tímto životem ubírali tak, že bychom při všem, co bychom dělali, chtěli mít svůj vnitřní sebepožitek. Náš požitek ze sebe samých by se tím nesmírně zvýšil. Tento požitek však člověk, takový, jakým se stal, mít nesměl. A tajemství toho, proč tento požitek mít nesměl, je opět vysloveno na jednom místě v bibli, k němuž bychom měli pociťovat stále větší úctu.

Podle toho, co se událo a co je vyjádřeno v mýtu o ráji, bylo člověku umožněno, aby pojedl ze stromu poznání, nikoli však ze stromu života. A [popsaný] vnitřní požitek by byl požíváním ze stromu života. K tomu u člověka dojít nemělo. Nemohu dnes tento motiv dále rozvádět, to bychom zašli příliš daleko, avšak vlastní meditací nad motivem, jenž zde zazněl, budete moci přijít ještě na další skutečnosti. Nicméně nyní můžete věnovat pozornost něčemu jinému, co pro nás může být v těchto dnech zvláště důležité, jestliže z toho vyjdeme: Nemůžeme jíst ze stromu života, to znamená, že nemůžeme mít v nitru požitek z činnosti vlastní krve. Ovšem právě když svými smysly a rozumem poznáváme vnější svět, vzniká něco, co s takovýmto vnitřním požitekem souvisí. Při vnímání nějaké věci z vnějšího světa a při přemýšlení o ní sledujeme krevní dráhy směrem ke smyslům, tedy směrem k očím, uším, nosu, chuťovým nervům, a když myslíme, sledujeme nervové dráhy. Nevnímáme však to, co bychom vnímali uvnitř nervových drah a v krvi, nýbrž to, co bychom vnímali v krvi, reflektují, odrážejí a zpětně zrcadlí smysly, čímž vznikají smyslové počítky. A to, co je vedeno nervovými dráhami, je rovněž reflektováno a vedeno zpět tam, kde nervové dráhy dosahují konce, a je pak zrcadleno jako naše myšlenky.

Předpokládejme teď, že by se vyskytl člověk, který by se dostal do situace, kdy by nejenže sledoval svou krev pod vlivem vnějšího světa a pak by se mu činnost krve zrcadlila, a nejenže by sledoval své nervy a zrcadlila by se mu činnost nervů, nýbrž vnitřně by prožíval to, co je nám s ohledem na krev a smyslové nervy zapovězeno - vnitřně by prožíval krev, jak směřuje k nervu a očím, vnitřně by to prožíval přinejmenším u částí krve a nervů. Tím by vznikaly útvary, jež patří k atavistickému vnitřnímu jasnozření. Neboť to, co se pro nás zrcadlí, jsou zkrátka jen obrazy, jakoby filtrované obrazy toho, co je v krvi a v nervech. V krvi a v nervech spočívají vesmírná tajemství, ovšem taková vesmírná tajemství, která se již vyčerpala tím, že jsme z nich vzešli. Poznáváme-li imaginace, které pro nás vyplynou, prožíváme-li se ve svém toku krve směřujícím ke smyslům, poznáváme jen sami sebe, a vžíváme-li se do nervů vedoucích ke smyslům, poznáváme jen ty inspirace, které jsou určeny k tomu, aby nás posilovaly.

Takto ovšem může povstat celý vnitřní svět. Tento vnitřní svět může být úhrnem imaginací. Zatímco však při vnímání vnějšího, fyzického světa způsobem regulérním pro náš pozemský vývoj vnímáme reflexe a zrcadlové obrazy dění v krvi a nervech, nemůžeme - jestliže se v požitku noříme sami do sebe - překročit hranici smyslů, nýbrž můžeme se dostat jen tam, kde tok krve ústí ve smyslu. Imaginativní svět pak prožíváme tak, že jakoby plaveme v krvi jako ryba ve vodě. Tento imaginativní svět však ve skutečnosti není vnější svět, nýbrž svět, který žije v naší krvi. Žijeme-li v nervech, které postupují až ke smyslům, prožíváme inspirovaný svět, svět znění sfér a svět vnitřních obrazů. Je to opět kosmické, ale není to nic nového. Je to jen něco, co vyčerpalo svůj úkol, když se vřínulo do naší nervové a krevní soustavy.

Jasnozření, které takto vzniká a které člověka nevede nad sebe samého, nýbrž právě hlouběji do sebe, je sebepožitkem, skutečným, pravým sebepožitkem. To je důvod, proč je v lidech v jistém smyslu zdrojem větší rozkoše, stanou-li se takto jasnozřivými, prožívají-li pro ně nový svět. Celkově je třeba říci, že tento způsob, jak se stát jasnozřivým, je návratem na dřívější evoluční stupeň. Neboť to, co jsem vám popsal, kdy člověk žije ve vlastních smyslových orgánech a v krvi, tenkrát neexistovalo ve formě, v jaké existuje teď, vzor nervové soustavy však již byl utvořen. Tento způsob vnímání byl regulérním lidským vnímáním na starém Měsíci, a v tom, co tenkrát existovalo jako základy nervů, se člověk vnitřně vnímal. Krev dosud vnitřně utvořená nebyla. Ta byla něčím, co k člověku přicházelo spíše zvenčí jako teplé vanutí, tak jako k nám přicházejí sluneční paprsky. Proto bylo to, co je teď tady na Zemi vnímáním vnitřní soustavy krve, na Měsíci regulérním vnímáním vnějšího světa.

Můžeme tedy říci: Jestliže tady [přednášející kreslí] bude hranice mezi lidským vnitřním a vnějším světem, pak základ toho, co je teď nervem, byl na Měsíci již utvořen. Když člověk sledoval [svůj] nerv, mohl vnímat, co se mu odhalovalo jako vnitřní imaginativní svět, co v něm bylo obsaženo. Vnímal, že on sám je obsažen v kosmu. Pak ale také imaginativně vnímal to, co k němu v podobě vanutí přicházelo zvenčí, nikoli zevnitř. To teď přestalo; co bylo na starém Měsíci venku, se v pozemském vývoji stalo vnitřním krevním oběhem. Proto je to návratem do starého měsíčního vývoje.

Je dobré o těchto věcech vědět, protože to, co vzniká tímto způsobem jasnozření, se znovu a znovu vynořuje. Co tímto způsobem jasnozření vzniká, se nemusí vyvíjet obtížnou meditační a koncentrační cestou, o níž je řeč v knize Jak dosáhnout poznání vyšších světů. Jasnozření, které vzniká tím, že se člověk učí žít vnitřně ve svých nervech a krvi, že se učí mít v sobě sám ze sebe požitek, je pouze jemnějším rozvinutím organického života jako takového, jemnějším rozvinutím toho, co člověk prožívá, když jí a pije. Takové jasnozření proto v podstatě skutečně není dnešním úkolem lidstva, nýbrž řekl bych, že je něčím, co vzniká jako skleníková rostlinka tím, že sebepožitek, který nám činí jídlo, pití a podobně, uvádíme do rafinované existence. Jako u labužníka, když se napije rýnského nebo moselského vína, dochází k následnému vnitřnímu působení, jež se ovšem pozvedne jen k imaginaci chuti a nemá utvářející účinek, vzniká u některých lidí rafinovaný vnitřní požitek - a to je jejich jasnozření.

Mnohé jasnozření není ničím víc než rafinovaným, zjemnělým, skleníkovým následným požitkem ze života. V naší době je třeba na tyto věci opět upozornit. Neboť poslední dobou, v níž tajemství těchto věcí byla ještě známá a v níž se o těchto věcech ještě mluvilo v literatuře, byla v podstatě první polovina 19. století. Pak přišla druhá polovina 19. století s objevy považovanými za nesmírně velkolepé - s objevy považovanými z jejich hlediska právem za velkolepé - a porozumění pro tyto věci a pro jemnější souvislosti všeho bytí se

vytratil. Jako vsuvku si řekněme, že se dosud nevytratil požitek vyvolávaný, řekl bych, hrubšími věcmi, které požíváme. Lidem zatím zůstalo, že mohou žít pod vlivem následného požitku z jídla a pití, což lidé právě v materialistické epoše do určité míry rozvinuli.

V těchto věcech však lidstvo žije v cyklickém, rytmickém pohybu. Materialistická epocha se může silněji oddávat dojmům z jídla a pití, protože vyhubila všechno, co tu dříve bylo v podobě všeobecného pocitu - ono vstupování sebepožítka do smyslů, nervů a krevního oběhu, jež se ovšem dříve vyskytovalo ve větší míře. Celý ten přelom a vzestup, který se v tomto ohledu za poměrně krátkou dobu odehrál, můžeme studovat velmi snadno. Stačí, abyste si vzali hotelový jídelní lístek ze sedmdesátých let [19. století] a porovnali ho s dnešním. Viděli byste, jakého pokroku doznal život ve zjemnělých požitcích, v požitku z vlastního těla. Tyto věci však probíhají také cyklicky a všeho lze dosáhnout jen do jisté míry, a jako se kyvadlo může vychýlit jen do určitého bodu a pak se musí vrátit, musí se z určitého bodu, do něhož se jednou dostane, vrátit i pouhý fyzický požitek. K tomu dojde, až ti největší požívačnicki, tedy ti, kteří mají největší touhu po požitcích, budou i před těmi nejlahodněji upravenými věcmi stát tak, že po nich nezatoží, ale řeknou: Ech! To nemám rád, už to všechno nemůžu ani vidět! - Tento okamžik také nastane, neboť to je nutný vývoj. Všechno probíhá cyklicky.

Druhou stranu života člověk prožívá po dobu spánku. Tehdy život jeho představ spí a přirozeně nastávají zcela jiné poměry.

Říkal jsem ovšem, že první polovina 19. století v podstatě ještě měla vhléd do těchto věcí; jasnozření, které vzniká sledováním vlastních krevních a nervových drah, bylo ještě v první polovině 19. století, když si lidé vzpomínali na jisté odezvy, nazýváno věšteckým jasnozřením, protože je skutečně příbuzné tomu, co bylo základem věšteckého jasnozření starověku.

Jiné poměry jsou tu během života ve spánku. Tehdy je člověk svým Já a astrálním tělem venku z fyzického a éterného těla. V běžném životě jsou tu představy potlačeny, ochromeny. Člověk však od usnutí do probuzení žije ustavičně v žádosti po svém fyzickém těle. Spánek spočívá právě v tom, že člověk od chvíle, kdy začne spát, rozvíjí žádost po svém fyzickém těle. Ta roste, až dosáhne vrcholu, a pak ho víc a víc vtlačuje zpátky do fyzického těla. Žádost po vlastním fyzickém těle je ve spánku větší a větší. A protože tato žádost prostupuje Já a astrální tělo jako mlha, je život představ utlumen, zatemněn. Představy jsou zatemněny právě tím, že Já a astrální tělo jsou prostupovány žádostí po fyzickém těle jako mlhou. Tak jako nevidíme stromy v lese, zakryje-li je mlha, nemůžeme vnitřně prožívat ani svůj vjemový život, zakryje-li ho mlha naší žádosti.

Může však nastat případ, že tento život žádostí během spánku natolik zesílí, že člověk tuto žádost rozvine nejen mimo své fyzické a éterné tělo, ale že začne být do jisté míry natolik lačný, že se zčásti zmocní nitra svého fyzického a éterného těla, takže se svou žádostí dostane až k nejzazším koncům svých krevních a nervových drah, jaksi zvenčí se skrže smysly vnoří do úplných konců krevního oběhu a do úplných konců nervových drah.

V dávných dobách, kdy člověku při takovýchto prožitcích ještě pomáhali bohové, to bylo něco naprosto regulárního, něco dobrého. Lidé, kteří vykonali tak velké věci pro svůj národ, staří hebrejští proroci, vykonali to, co vykonali, měli svůj prorocký dar díky tomu, že využívali právě onu nesmírnou lásku ke krvi a k výstavbě nervů svého národa, takže ani během spánku nechtěli být úplně mimo to, co v tomto národě fyzicky žilo. Těchto proroků židovského starověku se zmocňovala taková touha, naplňovala je taková láska, že i ve spánku

chtěli být spojeni s krví svého národa, k němuž patřili. Právě z toho se jim dostávalo prorockého nadání.

Takový je fyziologický původ těchto prorockých darů a z toho, co jsme si právě popsali, vzešly krásné, nádherné počiny. Proroci jednotlivých národů jsou pro své národy právě proto tak významní, že zmíněným způsobem žili s fyzickým tělem dokonce i mimo toto tělo.

Jak říkám, až do první poloviny 19. století existovalo v životě lidstva ještě jisté povědomí o této souvislosti. Jestliže bylo prve uvedené a charakterizované jasnozření nazýváno věšteckým, pak jasnozření, o němž jsem teď mluvil - jasnozření, při němž se lidé tím, co jinak během spánku žilo mimo fyzické a éterné tělo, dosud nořili do krve a nervových drah - bylo nazýváno jasnozřením prorockým.

Když sledujete literaturu první poloviny 19. století, najdete [v ní] popsáno věstecké a prorocké jasnozření, byť nemohlo být popsáno jako dnes, s přesností a precizností nové duchovní vědy. Dnes už lidé tento rozdíl neznají, protože už nedokážou porozumět tomu, co v knihách z první poloviny 19. století čtou o věsteckém a prorockém jasnozření. Ani jeden z těchto dvou druhů jasnozření však dnes není tím, co by lidstvo skutečně mohlo přivést dál. Tyto dva druhy jasnozření byly platné v dávných dobách. Dnešní jasnozření, které se do budoucna musí stále více rozvíjet, nemůže vzniknout tak, že budeme mít požitek z toho, co za denního bdění zevnitř prostupuje naše tělo, ale ani tak, že se zvenčí, ve stavu podobném spánku, z lásky - nikoli k sobě samému, nýbrž k oné části člověka, k níž patří naše tělo - do tohoto těla ponoříme. Obojí jsou překonaná stanoviska.

Dnešní jasnozření se musí vyvíjet tak, že bude třetím druhem takového rázu, že nebude ani zmocňováním se fyzického těla zvenčí v milující chtivosti, ani užíváním si požitku z fyzického těla zevnitř. To, co žije v nitru a v požitku může vnitřně prostupovat naše tělo, i to, co se může zmocňovat těla vnějším způsobem, zvenčí dovnitř, musí obojí z těla vyjít ven. Má-li nastat dnešní jasnozření, musí být v rámci inkarnace mezi narozením a smrtí obojí spojeno s tělem již jen natolik, že nebude mít z krve a nervů ani požitek zevnitř, ani je nebude milovat zvenčí, nýbrž musí zůstat spojeno s tělem v naprostém odvrácení od takového sebepožitku nebo takovéto sebelásky. Nicméně spojení s tělem musí zůstat zachováno; jinak by to totiž znamenalo smrt. Člověk musí zůstat spojený s tělem, které mu ve fyzické inkarnaci na Zemi patří, musí zůstat spojený s tímto tělem prostřednictvím článků, jež jsou, lze říci, vzdálené nebo přinejmenším poměrně vzdálené činnosti krve a nervů. Musí dojít k odpoutání od činnosti krve a nervů.

Jakmile člověk přestane mít požitek ze sledování drah vedoucích k jeho smyslům, nebo se zvenčí pronikat až do smyslů, ale dokáže-li být sám se sebou, zevnitř i zvenčí, spojen tak, aby v sobě skutečně mohl živě uchopit to, co je pro fyzický život symbolem smrti, dokáže-li se spojit s tím, co jej činí čekatelem na fyzickou smrt, pak je dosaženo stavu, o němž tu jde. Fyziologicky totiž vlastně umíráme kvůli tomu, že jsme schopni v sobě vytvořit kostní soustavu. Jsme-li schopni zmocnit se toho, co lidé na základě úžasného tušení vnímají jako symbol smrti, tedy kostry, toho, co je krevní a nervové soustavě vzdáleno natolik jako soustava kostní, pak dospíváme k tomu, co je oproti věsteckému a prorockému jasnozření vyšším stupněm - dospíváme k tomu, co můžeme nazvat duchovně-vědeckým jasnozřením.

V tomto duchovně-vědeckém jasnozření už nepojímáme jen část lidské přirozenosti, nýbrž pojmáme celého člověka. A je v podstatě jedno, pojmáme-li ho zevnitř nebo zvenčí, neboť požitkem už tento druh jasnozření být nemůže. Není to již rafinovaný požitek, nýbrž oddávání se božsky-duchovním silám všehomíra. Je to splnutí se světem, prožívání nikoli

člověka a toho, co je do člověka vtajeno, nýbrž je to spoluprožívání činů bytostí vyšších hierarchií, skutečné pozvednutí se ze sebepožitku a sebelásky. A podobně jako se naše myšlenky stávají články naší duše, musí se člověk vůči vyšším hierarchiím stát jakoby myšlenkou, článkem. Nechat se myslet, představovat, vnímat vyššími hierarchiemi - to je principem duchovně-vědeckého jasnozření. Být pojímán, nikoli pojímat sebe sama.

Přál bych si, aby se to, co říkám, stalo opravdu podstatným předmětem vašich dalších meditací; neboť právě to, co jsem dnes vyložil, může ve vás všech mnohé, mnohé podnítit a může to sloužit dál a dál postupujícímu pronikání pravlastních impulzů našeho duchovně-vědeckého proudu. A právě v těchto dnech jsme nejednou mluvili o tom, kolik v tomto pronikání našeho duchovně-vědeckého proudu musí být vážnosti. Něco z toho, co v tomto duchovně-vědeckém proudu neříkám „bylo chtěno“, nýbrž „by muselo být chtěno“, by zase mohlo být uskutečněno, kdyby se co nejvíce [z vás] rozhodlo o této trojí podobě vědění o vyšších světech přemýšlet způsobem odpovídajícím životu, aby vystávaly stále jasnější pojmy o tom, co přece v podstatě my všichni chceme a co je tak snadno zaměňováno s tím, co lze mít pohodlněji, daleko pohodlněji.

Skutečně ne nadarmo pracujeme cyklus za cyklem, abychom shromáždili stále více idejí a pojmů. Studovat tyto ideje a pojmy není zbytečné, je to cesta, abychom v sobě připravili právě ty duševní impulzy, které vedou ke skutečnému duchovně- -vědeckému jasnozření. Tím, že si člověk trochu uzobne z toho či onoho, co náš duchovně-vědecký proud poskytuje, může někdy způsobit trhlinu v některé části lidské přirozenosti; pak vznikne něco z věšteckého a prorockého jasnozření a člověk se pak v tomto věšteckém nebo prorockém jasnozření může stát hrdým a pyšným. Je-li tomu tak, vznikají takové úsudky, které často slyšíme, když ten nebo onen řekne: Není třeba, abych to všechno dopodrobna studoval, to, co se praví v cyklech, nepotřebuji. Co o těch věcech slyším, vím i tak velmi dobře, už jsem to věděl atd. - Mnohé [z lidí] ještě proniká princip, kdy žijí v několika málo imaginacích, které bychom mohli nazvat imaginacemi krve a nervů. Mnozí si myslí, že mají něco zcela zvláštního, když mají pár takovýchto imaginací. To z nás však nemůže učinit nezištné spolupracovníky na evoluci lidstva; takovéto prodlévání v imaginacích krve a nervů vede v podstatě ke zvýšení sebepožitku, k rafinovanému egoismu. Pak se ovšem může stát, že právě pěstováním duchovní vědy se vypěstuje egoismus rafinovanější, než jaký se kdy vyskytne ve vnějším světě.

Nikdy bych samozřejmě u těchto věcí nemluvil o zde přítomných, o Anthroposofické společnosti, která je tu přítomná. Je však třeba zmínit, že existují společnosti, v nichž se nacházejí ti či oni lidé, kteří podle zásad těchto společností dospěli k tomu, že sice nespolupracují skutečně nezištně, ale že leccos přijmou, a nejraději takové věci, které v tom či onom podněcují imaginace krve a nervů, a pak se domnívají, že si to ostatní mohou ušetřit. Dostanou se pak k atavistickému jasnozření, nebo možná se ani k němu nedostanou, nýbrž jen k citům, které je třeba považovat za průvodní jev takovéhoho imaginativního jasnozření. Tyto city ovšem nejsou překonáním egoismu, jen jeho vyšším rozvinutím. Ačkoli by tyto společnosti měly povinnost rozvíjet od člena k členu lásku, svornost a harmonii až do nejhlubších základů duše, nacházíme pak (Anthroposofickou společnost z toho ze zdvořilosti vyjme) stále více narůstající disharmonii, svárliivost, vzájemné pomlouvání atd. Tento výraz mohu použít, protože, jak říkám, příslušníky Anthroposofické společnosti vždycky vyjímám.

Můžeme pak vidět, že právě tam, kde by mělo vycházet silné světlo, jsou vrhány i silné stíny. Ne že bych tyto věci chtěl kárat, jako bych se domníval, že je lze ze dne na den vymýt. To

možné není, protože vznikají přirozeně. Každý však může alespoň sám na sobě pracovat a nebylo by dobré, kdyby vědomí k těmto věcem alespoň nesměřovalo.

Lze tomu naprosto rozumět: právě proto, že musí být vypracován jistý proud, se v takovýchto společnostech prosazují i stinné stránky a to, co bují v životě venku, může v takovýchto společnostech bujet měrou nejvyšší. Vyvolává však stále znovu pocit hořkosti, vyskytne-li se tohle ve společnostech, které přirozeně - jinak by nemělo smysl mít nějakou společnost - mají rozvíjet jisté bratrství, jistou soudržnost, avšak právě proto, že jsou si zde lidé blíží, se o to intenzivněji rozvíjejí jisté vlastnosti, které venku existují jen prchavě. Jelikož jsme z toho Anthroposofickou společnost jako zde přítomnou vyjmuli, bude pro nás tím spíše možné, abychom zcela objektivně, jakožto takříkajíc nezúčastnění, přemýšleli, přemítali o těchto věcech a intenzivněji je tak poznali, a pokud bychom se s těmito věcmi měli potkat někde ve světě, abychom je nepovažovali za něco jiného než za to, čím jsou. A abychom se neoddávali domněnce - v případě, že se u někoho, kdo podle svého názoru obzvlášť hluboce rozumí anthroposofii, projeví jisté vlastnosti nejen v té podobě, v jaké se vyskytují venku ve světě, nýbrž mnohem intenzivněji - abychom se pak nedomnívali, že to je nepochopitelné, nýbrž abychom věděli, že to je pochopitelné, nicméně to je něco, čeho se musíme zbavit. Někdy se toho můžeme zbavit teprve tehdy, až to skutečně pochopíme.

I to nám ukazuje, jak život souvisí s tím, co je duchovně-vědeckým světovým názorem, a že duchovně-vědecký světový názor může svého cíle dosáhnout skutečně jen tehdy, bereme-li ho jako pojetí života, ba jako umění žít; vnášíme-li ho do veškerého života. Jak krásné by bylo, kdyby se ukázalo, že všechny jednotlivé životní vztahy, řekněme teď Anthroposofické společnosti, jsou v takovém vzájemném souladu, o jaký jsme se pokusili u tvarů naší stavby, kde jednotlivé tvary přecházejí jeden v druhý a všechny jsou ve vzájemném souladu - kdyby tomu v životě mohlo být jako u naší stavby a kdyby celý život v naší společnosti mohl být takový, jak bychom ho chtěli mít díky krásnému spolupůsobení těch, kdo se na stavbě podílejí, přičemž už jen tato práce na stavbě je něčím harmonickým a ušlechtilým, je otiskem toho, co se vyjadřuje ve stavbě samotné.

Tak by vnitřní smysl životního principu naší stavby i vnitřní smysl spolupůsobení duší - inu, to raději nebudu ani říkat - a vnitřní smysl spolupůsobení tvarů naší stavby měl najít cestu do všech jednotlivých životních vztahů naší společnosti, měl by tu sám, ve svém vnitřním utváření před námi stát jako ideál. Chtěl bych vás jen ubezpečit, že jsem se nepřekřekl, když jsem prve tu větu vypustil z úst; vypustil jsem ji z úst zcela vědomě a někdy je řečeno i to, co člověk neřekl.

Avšak shrnu-li, co jsem v těchto dnech vyložil takříkajíc jako téma v nejrůznějších obměnách a co jsem vám chtěl zvláště položit na srdce, pak šlo nejen o to, abych uvedl myšlenky a ideje duchovní vědy, výsledky duchovního bádání před váš rozum, ale abych to, co žije v duchovní vědě, vložil do vašich srdcí. Neboť na tom skutečně závisí zdar budoucího pokroku lidstva. To lze říci bez přehánění a ten, kdo se pokusí trochu studovat impulzy naší evoluce a znamená naší doby, to pochopí. Tím nechť je ukončena řada přednášek, které jsem si vám dovolil přednést na přelomu tohoto roku.